

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Jönköpings Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Jönköpings Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Jönköpings Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	4.
Folkmängd.....	4.
Folket.....	5.
§ 3. Näringarne.....	5.
Jordbruket.....	5.
Boskapsskötsel.....	6.
Skogarne.....	7.
Ekplanteringen.....	7.
Lärkplanteringen.....	8.
Mullbärsplanteringen.....	8.
Enskilda skogshushållningen.....	9.
Bruk och Bergverk.....	9.
Fabriker.....	10.
Husqvarna.....	10.
Ett glasbruk.....	10.
Binäringar.....	11.
Handeln.....	11.
Till rörelsens och trafikens underlättande.....	12.
§ 4. Politisk författning.....	13.
Kammarverket.....	13.
Lagaskiftesdelningen.....	14.
Bruks- och qvarnverksägares rättighet till uppdämning... ..	14.
Statsbidrag.....	14.
Skjutsningsbesväret.....	14.
§ 5. Politi.....	15.
Anstalter till sedlighetens och ordningens vidmakthållande.....	15.
§ 5. Undervisningsanstalter.....	16.
Folkskolor.....	16.
Landtbruksskolan å Bjädesjö.....	17.
Undervisningsverk för nyttig slöjd.....	17.
Bolag inom länet till försäkring af hus och löseendom å landet.....	18.
Helsovård.....	18.

Fattigförsörjning.....	18.
Anstalter till odjurs utödande.....	19.
§ 6. Städer.....	19.
Jönköping.....	19.
Folkmängden.....	19.
Lärdomsskolan.....	20.
Apologistskolan.....	20.
Folkskolan.....	20.
Slöjdskolan för flickor.....	20.
Sjötransporten.....	20.
Två nya fabriker.....	20.
Borgerskapets växande förmögenhet.....	21.
Hamnkassans inkomster.....	21.
Stadskassans räkenskaper.....	21.
För fattigvården.....	21.
Smålands Privatbank.....	21.
Städernes bolag till försäkring af lösegendom.....	21.
Eksjö.....	21.
Stadens folkmängd.....	21.
Folkskolan.....	22.
Fattigvården.....	22.
Grenna.....	22.
Folkmängden.....	22.

Tabellbilaga

Tabell för Städerna inom Jönköpings Län

Tabell för Landet inom Jönköpings Län (forts. 4 Tabeller)

Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt hänseende inom Jönköpings län för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Hvad angår länets allmänna beskaffenhet förbigår jag beskrifningen om de yttre gränserne, bergsträckningar, sjöar, strömmar, rådande jordart på olika trakter m. m. hvarom någon ny upplysning icke är att tillägga till föregående femårsberättelser, och begifver mig till de vidtagne anstalterne till förbättring af landets naturliga beskaffenhet, genom sjösänkningar o. s. v. hvarutinnan den sista femårsperioden företer en så storartad verksamhet, att iugen föregående lærer kunna framvisa något jemförligt. Redan i sista femårsberättelsen antyde jag, att uppmärksamheten var starkt riktad åt denna angelägenhet både å länsstyrelsens och enskilde associationers sida, men tillika en farhåga att den större allmänheten skulle finna de vilkor allt för invecklade, eller icke nog fördelaktiga, som blifvit af Rikens Ständer fästade vid understöd af allmänna medel till företag i ofvannämnda ändamål. Erfarenheten och nitiske ståndspersoners föredöme framkallade dock snart en täflan äfven bland allmogen, att blifva delaktig af understödsmedlen.

De arbeten, som sålunda redan blifvit fullbordade eller mer och mindre framskridit, äro följande:

Sänkning af *Säbysjön* i *Säby socken* och *Norra Wedbo härad*.

Sänkning af sjön *Nätaren* i *Barkeryds* och *Fernäs socknar* af *Tveta härad*, samt *Bruks-* och *Rekeboårnens* upprensning.

Rensning af *Storån* i *Svartorps* och *Lekeryds socknar*, äfvenledes i *Tveta härad*.

Aftappning af *Stensjön* och *Laggarebosjön* i samma härad, sänkning af *Hakasjön* i *Forsserums* och *Barkeryds socknar*.

Utdikning af *Barkerydssjön* jemte deromkring belägna kärr och mossar i *Barkeryds socken* och *Tveta härad*.

Sänkning af sjöarne *Ör* och *Bunn* samt *Öfra* och *Nedra Qvarnsjön* i Wista och Norra Wedbo härad. Utdikning af *Klackarpssjön* i Lekeryds socken.

Sänkning af *Aneby*, *Flisby* och *Wässelda* sjöar, samt upprensning af åtskillige dermed sammanhängande vattendrag inom Bredestads, Bälaryds, Flisby och Solberga socknar i Norra och Södra Wedbo härad.

Sänkning af sjön *Widöstern* i Össbo härad af Jönköpings och Sunnerbo härad af Kronobergs län, samt

Aftappning af sjöarne *Drafven* och *Bolmen* i Westbo härad af Jönköpings samt Sunnerbo härad af Kronobergs län.

Den jordyta, som i följd häraf vinnes eller förbättras, är beräknad till ungefärligen nio tusen, två hundra sjuttio åtta tunland, då likväl deri icke ingår hvad som skulle vinnas genom Bolmens och Drafvens sänkning, deröfver någon beräkning än ej är gjord. En del af denna mark är redan odlad och har burit skörd.

Utom en sådan mera varaktig vinst, hafva desse arbeten, genom beredandet af sysselsättning åt en större arbetspersonal och spridandet af icke obetydliga penningesummor, tillskyndat orten stora fördelar.

§ 2.

Invånare.

Folkmängd. Enligt 1847 års mantalslängder utgjorde folkstocken:

Mankön . . .	75,463.	Qvinkön . . .	82,020.
--------------	---------	---------------	---------

Summa 157,483,

deraf skattskrifne:

Mankön . . .	39,232.	Qvinkön . . .	43,934.
--------------	---------	---------------	---------

Summa 83,166,

och mantalsfrie:

Mankön . . .	36,231.	Qvinkön . . .	38,086.
--------------	---------	---------------	---------

Summa 74,317,

hvilket antal, jemfördt med folkmängden år 1842, visar en tillökning af 5,630 personer. Denna tillväxt synes vara en naturlig följd af uteblifne farsoter och missväxter, jordens tilltagande odling, samt näringsflitens utveckling under i allmänhet gynnsamma förhållanden.

Folket. Angående dess bildning, mångsidigt utbildade konst- och näringsdit, samt verkningen deraf på välmågan och slutligen sedlighetstillståndet, tillåter jag mig återropa föregående berättelser och endast tillägga, att uti det mesta af allt detta visat sig ett framskridande. Endast hvad sedligheten angår tvekar jag att låta detta omdöme gälla, enär, enligt temligen säkra iakttagelser, brottsligheten om icke allmänt, så åtminstone inom vissa kategorier, såsom angrepp på person och egendom samt bedrägerier är i tilltagande, då likväl dryckenskap, armod och arbetslöshet mindre än förr återfinnas vid efterforskandet af orsakerna till detta oröande förhållande, hvilket nu börjar sträcka sig till och med till den besutna allmogen. Det måste därför gifvas någre andre orsaker, som undergräfvat sedlighetens rätta grundvalar: den religiösa tron och vördnaden för lagarne; och det lär icke vara svårt att uppdaga desse orsaker, men är måhända icke behöfligt eller hörande till denna berättelses uppgifter.

§ 3.

Näringarne.

Jordbruket. Framstegen i denna näringsgren äro stora och glädjande. På åkerjordens förbättring genom stenbrytning dikning och gödning med komposter användes mycken omsorg. Brukningsmetoden förbättras äfven genom införande af trädesbruk, der insädet förut varit allmänt, genom åkrens indelning i flera gårdar, samt användandet af vaxelbruk och begagnande af nya förbättrade redskap, hvilka finna en lillig efterfrågan vid länets landbruksskola. En för landtbruket gynnsam omständighet har varit, att årsväxterne omvexlat mindre i detta län, än andre provinser och, med undantag af året 1846, icke understigit medelmåttan, under det att afsättningen varit jemn, utan märkbar förändring i salupriserne, hvilka på det hela taget stigit. Mindre i följd af årgången 1846 här, än missväxt i de angränsande länen och en lillig export på England, uppjagades spanmålspriserne år 1847 till en ovanlig höjd, hvarigenom man missleddes att sälja sig för nära, så att på sommaren brist yppades på spanmål inom vissa härader, isynnerhet Östbo och Westbo. Till dessa orters bistånd behagade Eders Majt ställa under min disposition 20,000 R:dr Banko af undsättningsmedlen, af hvilken summa likväl såsom lån utgick allenast 15,970 R:dr samma sedelslag, hvarmed, jemte de bidrag i kontant och viktualier, som på min uppmaning villigt lemnades från andre orter inom länet, bristen blef afhjelpat, och hafva undsättningslånen sedermera blifvit restfritt,

utan begagnande af det anstånd, som vid påföljande Riksmöte beviljades, återbetalte å först utsatte terminer, hvilket andra bevis af detta slag på folkets goda vilja att rätt för sig göra torde förtjena att här antecknas. Under vanliga år deremot producera, med undantag af Westbo och en del af Mo härad, alla öfriga trakter i länet spanmål, ej blott till deras behof utan mer och mindre till afsalu. Men då afsättningsplatserne äro få och transporten lång, är att befara att vid minskad eller uteblifven efterfrågan från andra orter, spanmålspriserne skola falla i missförhållande till produktionskostnaden. Då torde likväl omtanken komma att riktas på den nu otillräckligt omhuldade ängsodlingen och en med länets naturförhållanden mera öfverensstämmande jemnvigt emellan åkerbruk och boskapskötsel uppstå.

Torröta å potates visade sig här i länet första gången år 1846 och väckte rättmätiga farhågor för följderna af en oförutsedd plötslig förminskning uti den arbetande klassens viktigaste näringsämnen; men genom iakttagande af de försigtighetsmått, som Regeringen skyndade att anvisa, lyckades man afvärja en större skada å skörden, och en ymnigare sädesgröda bidrog äfven till förminskning i de befarade olägenheter. En fjemmare verkan af detta nya fenomen, som det påföljande året återkom, torde blifva inskränkning i potatesodlingen och den deraf beroende bränvinstillverkningen; och, i sådant fall, vore det en lycka, att denna förändring kunnat försiggå, utan allt för svåra kännningar och innan potatesodlingen blifvit af det öfvervägande inflytande som annorstädes, t. ex. i Irland.

I den med jordbruket sammanhängande bränvinsbränningshandteringen föregår, enligt sammanstående uppgifter från de flesta fögderier, redan en förändring i det, att de mindre bränvinspannorne med enkel redskap nedläggas, och, i stället, ett färre antal konstbrännerier på större possessioner uppkomma. Till siffran uppgifves förhållandet från tvänne fögderier sådant, att de mindre pannornas antal nedgått under sista 5 år: i Westbo från 850 till 585, samt i Tveta, Wista och Mo häraders fögderi från 669 till 500. Konstbrännerier funnes i förstnämnde härad 1, och i de andre 7 stycken.

Boskapskötsel. Att fodertillgångarne i allmänhet icke motsvara den i bruk varande åkervidden, följer af hvad redan är yttradt om jordbruket. Dermed sammanhänga ock, att stallfödringen upphör för tidigt samt att de naturliga ängarne och betesmarkarne, som gifva ett mustigt och godt, men icke ymnigt foder, förlora i bördighet genom för stark betning. Ett motsatt förfarande skulle, andre fördelar oberäknade, kraftigt bidraga till förbättring af den inhemska boskapsracen, som förtjenar att konserveras. Föredömen i denna väg äro redan gifna af de större possessionernes innehafvare och skola nog i en framtid efterföljas af mindre, så vida icke en allt för långt utsträckt hemmansklyfning därför lägger hinder. Bland an-

stalter till boskapsskötselns upphjelpande, förtjenar i första rummet nämnas anläggningen, på allmän bekostnad, af ett Stamholländeri för de Småländske länen i närheten af Wexjö; men då detta icke så snart kunde sträcka sina verkningar till norra delen af detta län, anhöll Hushållnings-sällskapet, att, på samma gång som uppköp skedde för stamholländerierne, få fritt från tull och frakt införskrifva några djur af Ayrshire-racen, hvilken anhållan af Eders Kongl. Majt nädigst bifölls. De sålunda införskrifne djuren hafva qvarstannat i närheten af Jönköping och Grenna. Inom Norra Wedbo härad hafva vid egendomen Näs, som äges af undertecknad, samt Fidei-commisset Gripenberg, som förvaltas af en utaf länets driftigaste landthushållare, Herr Baron Axel Hermelin, blifvit inköpta ädlare djur, på sednare stället af blandad Engelsk och Holländsk race. Jag har anledning tro att dessa exempel icke äro de enda i sitt slag, ehuru flera icke kommit till min kunskap.

I öfrigt hafva, i följd af årsväxternes beskaffenhet den sednare tiden, hastiga förändringar i ladugårdsbesättningarna kunnat undvikas och afsättningen af ladugårdsprodukter, isynnerhet på hufvudstaden, har varit liflig, äfvensom priserne på dessa artiklar i stigande.

Skogarne. Sedan tvänne uppgjorda planer till införande af trakt hugning å länets enda större samfällighetsskog, härads-allmänningen Holaveden, i anseende till anmärkte felaktigheter, blifvit förkastade, skulle länets nya Jägmästare lägga hand vid denna förrättning, då likväl ett oförutsedt hinder mötte i det att råmärken befunnos rubbade och förkomne; så att ny utstakning och rörläggning af de yttre gränserne blef nödig. I anseende till bevakningens otillräcklighet är emellertid den vackra skogen utsatt för nästan årliga brandstiftningar. Länsstyrelsen har därför uppmuntrat intressenterne att sjelfve deltaga i bevakningen, men förslaget vann ej bifall. Genom varningar och påminnelser dels om de i lag utsatte belöningar åt den, som upptäcker anstiftarne af skogseld, dels de stränga straff, som följa på dessa brott, har man äfven sökt motverka fortsättningen af ofvannämnde oskick, äfvensom förhållandet föranlett till den åtgärd att åt utsyningsstagare i främsta rummet anslå den förbrända skogen.

Angående tillståndet med planteringarne å Wisingsö, hvilka stå under särskild styrelses uppsigt och förvaltning, har den på stället vistande tjenstemannen meddelat mig en summarisk berättelse, hvilken jag här införer:

Ekplanteringen har under de sista fem åren blifvit ökad med 95 tunland, besädda med ekollon, uti rader, som visa sig vackra och finnes dessutom för närvarande cirka 150 tunland mark i ordning till besåning; men då ollontillgången under de sednare åren varit ovanlig knapp och erfarenheten visat att såning lyckas

bättre än plantering, verkställd af ovana och vårdslösa personer, så har denna areal ännu ej kunnat besås, men hvilket vid första goda ollonår kommer att ske.

Planteringar äro af förutnämnda skäl de sednare åren ej i större skala verkställda, utan hafva blott rekryteringar skett, utgörande tillsammans 16,800, planterade å de ställen der äldre ekar ej gått väl till, antingen genom maskskada eller andra olyckor. De äldre ekplanteringarne hafva under de sednare åren blifvit något hindrade i sin växt genom täta maskhärjningar och torde växtligheten ej blifva fullkomlig å de nyplanterade ekarne innan ny hjertröt hinner bilda sig, men hvarest de med säkerhet skjuta i höjden. Deremot visa eksådderne de vackraste resultat man kan önska; årsskotten gå ofta ända till 8 kvarter och träden tilltaga med ovanlig frodighet i växt, hvilket nu tydligen synes, sedan hjälpgallringar börjat förlidne höst.

Att bestämma huru många millioner ekplantor, som för närvarande finnas på Wisingsborg, låter sig ej göra, utan kan blott uppgifvas, att 695 tunland äro dels besådde, dels planterade med ek och tyckes som anläggningen i en framtid skulle blifva en af de vackraste i Europa, hvilket de till ön ankomne Tyske skogsförvaltare äfven intygat.

Lärkplanteringen har under de sednare fem åren fortgått med oförminskad fart. Ut i plantskolorne äro under denna tid med säkerhet uppdragne 300,000 lärkplantor, hvaraf 138,950 äro utplanterade vid Wisingsborg bland ekraderna, 13,300 försådde dels till kronoparkerne uti riket dels till private personer, och kvarfinnes resten till utplantering innevarande och nästa år. Derjemte utklängas och till en del försäljas årligen flere skålpund lärkfrö, så att detta starka, frodväxta och nyttiga trädslag, som trifves ovanligt väl vid Wisingsborg, snart är spridt öfver större delen af södra Sverige. De äldre lärkplanteringar som här finnas, visa en ovanlig växtlighet och träd finnas som vid femton års ålder hafva femton alnars höjd samt deremot svärande tjocklek.

Mullbärsplanteringen är till antalet af träd under de sednare åren obetydligt ökad, emedan erfarenheten visat att den redan lemna löfttillgång till flere lispund silkeshylsor årligen. Som den under de 2:ne sista åren blifvit mullbetäckt högt upp på stammarne, hvilken betäckning först efter nattfrosterne slut borttagits, utslår mullbärsbusken bladen tidigt, skotten affrysa ej och anläggningen visar resultat vid öfver hvad man kunnat hoppas. Sommaren 1846 erhöles visserligen blott $1\frac{3}{4}$ skålpund silkeshylsor, dels af brist på ägg, dels af ovana vid behandlingen, men år 1847 deremot producerades 2 lisp. 10 skålp. silkeshylsor, och hade ett mångdubbelt antal maskar kunnat födas utan skada för planteringen om tillräckligt maskägg erhöles och

och synes all anledning vara för handen att denna väring kan blifva af ej obetydligt värde både för landet och den enskilde.

De uti planteringarne utsatte mindre antal askar och almar visa god växt och af unga plantor afyttras årligen en mängd till kringliggande provinser, äfvensom valnötsträd, hvaraf årligen 2 å 300 försäljas.

Från den till Wisingsborg och Ekplanterings-styrelsen hörande kronoparken utsynas, enligt traktuggningsindelning, årligen omkring 6,000 kubikfot, hvaraf 4,000 kubikfot försäljas årligen å auktion och betalas vanligen med 2 sk. 9 rest banko kubikfot och 2,000 kubikfot användas för kungsgårdens räkning till reparationer och statta-garnes behof. Under de 3:ne sista åren hafva insekter angripit tallskogen, men som på Ekplanterings-styrelsens befallning svinkreatur blifvit insläppte för att uppäta dessa skogsinsekter, så har skadan icke blifvit betydlig emedan maskarnes puppor blifvit till större delen *dödade*.»

I den *enskilda skogshushållningen* har någon förändring icke föregått, hvaremot en i åtskilliga trakter känbar brist på timmerskog, och flera nya förhållanden bidragit, att åt skogseffekter gifva ett högre värde, hvilket här på platsen är i starkt stigande ända till 30 procent. Hit hörer den ökade konsumtionen för tvänne nya fabriksanläggningar, jemte ångbåtarnes och ångbränneriernes behof, samt en lönande afsättning af gröfre timmer på Götheborg för de utländske jernvägsbolagens räkning.

En Sågverksanläggning, kallad Oscarsström inom Hallands län, dit timmerstocar flottas på Nissaån, har öppnat en fördelaktig afsättning för den inom vissa socknar i Westbo härad i behåll varande skogstillgången.

Föreskrifterne om traktuggnings införande på boställsskogar hafva på sednare tid vunnit tillämpning mera än förut varit fallet.

Ännu en väckelse till en bättre skogshushållning har icke heller här bort förtigas, nämligen, att Kongl. Landtbruks-akademien bestämt tvänne premier, det första af Akademiens stora medalj i guld, af 25 dukaters vikt, åt den, som efter förloppet af fem år, räknadt från 1842, först kan förevisa den största vidden af på föreskrifvet sätt å egne ägor uppdragne barrträdsplantor; och det andra af Akademiens mindre belöningsmedalj i guld, af 12 dukaters vikt, åt den, som efter samma tids förlopp dernäst uppvisar den största vidd af på samma sätt uppdragne barrträdsplantor.

Slutligen har äfven länets Hushållnings-sällskap egnat sin omtänka åt denna angelägenhet och, för att söka hämma ett af ålder häfdvunnet oriktigt svedjande, i sine handlingar för år 1847, intagit en af länets Jägmästare författad afhandling om skogsskötseln.

Bruk och Bergverk. Några nya anläggningar af detta slag hafva under de
Berättelse öfver Jönköpings län för åren 1843—1847. 2

sista fem åren ej tillkommit; men de äldre bergverken skötas med oförminskad drift och förbättrade apparater. Brist på rudimaterier för bruksdriften har ännu ej förspotts, och denna handtering visar sig af allt mera vigt för närboende allmoge genom den förtjenst kolningen och forsling inbringar.

Herr Bergsrådet och Riddaren Aschans nickelverk. Klefva, i Östra härad, återgäldar nu den verksamme anläggarens möda och omkostnader. Tillverkningen uppgifves nämligen hafva under sistlidet år uppgått till 183 skepp. 16 lisp. 5 skålp. rånickel.

Fabriker. I fråga om dessa återkommer man alltid först till gevärsfaktoriet i *Husqvarna*. Arbetspersonalen uppgick här 1847 till 235 personer: mästare, gesäller och läringar, bosatte dels vid faktoriet, dels i omkringliggande socknar; och under de sistförflutna fem åren har tillverkningen, i följd af ökade beställningar, uppgått till 10,860 besigtigade och till kronans förråder levererade infanterigevär, samt 910 stycken pistoler, eller 3,150 gevär och 910 pistoler mera, än under nästföregående fem år. Den penningeförtjenst, som genom gevärstillverkningen sprides i orten, beräknas i medeltal till 50,000 R:dr banko årligen.

Eders Kongl. Maj:ts nådiga Fabriks- och Handtverks-ordning af den 22 December 1846, som skulle äga tillämpning på alla manufakturverk, undantagandes dem, hvilka stå under Bergs-Collegii uppsigt, har föranledt villrådighet och tvifvel, huruvida den föregående lagstiftningen angående de, med serskilda privilegier försedde, under vissa vilkor från kronan till enskilde upplätne och under Krigs-Collegii tillsyn lydande gevärsfaktorierne, samt om faktoriägarnes rättigheter och skyldigheter äfvensom arbetarne kunde anses vara upphäfd. Det egna förhållandet att faktoristerne vid Husqvarna, af hvilka en stor del bo utom faktoriets område och drifva hemmansbruk i andra socknar, sig emellan voro förenade i särskilda *skrän*, inom hvilka gesällskap och mästerskap förvärfvades, gaf ökad vigt åt dessa tvifvelsmål, hvarigenom tvist uppkom emellan faktoriföreståndaren och arbetarne, som likväl, utan någon auktoritets mellankomst, bilades genom ett af den förre upprättadt reglemente, hvilket tills vidare tjenar till efterrättelse. Jag har ansett mig icke böra lemna ett sådant förhållande obemärkt.

Utaf öfriga fabriker på landet synas garfverier, färgerier och pappersbruk hafva öfvervigt, i anseende till arbetspersonal och tillverkningsvärde.

Tegelbruk, hvaraf antalet ökats, tilldraga sig dernäst uppmärksamhet.

Ett *glasbruk* har blifvit anlagdt i Östra härad, på hemmanet Borssasjögle ägor, i stöd af den nya Fabriks-ordningen. Verkan af denna nådiga författning kan väl för öfrigt icke ännu bedömas, men flere tillstånds-resolutioner på fabriksanläggningar å landet äro redan uttagne.

Binäringar. Dels naturlig fallenhet hos folket, dels länets egendomliga lokal-förhållanden, som iubjuda till binäringar af många slag, hafva, enligt hvad i äldre femårsberättelser blifvit omständligare anfördt, framkallat en mångfald af binäringar och en mycket utvecklad husslöjd, hvilkas framsteg jag i det föregående redan antydt. Ett exempel må anföras: inom vissa socknar af Össbo härads norra del, tillverkas bland annat sommar- och vinteråtkdon, hvilka afyttras till Skåne och Skaraborgs län m. fl. orter; och denna binäring antages nu inbringa årligen 15 å 16,000 R:dr R:gs. Om nu ock jorden, genom uppodling och ett förbättradt brukningssätt, skänker rikligare bidrag, än förr, till invånarnes lifsuppehälle, så må likväl icke deraf slutas, att dessa binäringar derföre äro af mindre vigt, eller förlorat något af sin välgörande återverkan på hufvudnäringen; ty utan denna mångslöjd skulle den större personal, som det med flere svårigheter kämpande åkerbruket, under den jemförelsevis korta tid man dermed kan sysselsätta sig, erfordrar, icke kunna, den öfriga delen af året, fördelaktigt användas. Blott i ett fall kunde häraf uppstå en ofördelaktig verkan, om nämligen de i viss grad nödvändige utvandringarne till försäljning af ortens tillverkningar skulle vända hågen från de egentliga landtmannasysslorne till gårdfarihandlandens mera omvexlande och rörliga, men också med flere frestelser förenade lif. Exempler äro också nu mera icke så sällsynta, att personer, som för länge sysselsatt sig med handelsresor, återvänt stämplade med brott och vanära. Med afseende härå räknar man för en fördel att den uti Westbo härad och en del andra orter mycket idkade stålträdsdragningen, samt denna tillverknings afyttrande genom utskickade personer, är i aftagande.

Handeln. Å landet drifves denna egentligen med ortens saluartiklar, boskap, viktualievaror, skogseffekter, ylle- och linneväfnader, smiden, väfskedar, åtkdon och flera slags andra slöjdalster, samt dels omedelbarligen af producenterne sjelfva, dels medelbarligen genom uppköpare för de allägsnare afsättningsplatserne. Bland dessa äro hufvudstaden, Götheborg och Halmstad de viktigaste, ehuru ortens saluartiklar till många andra mindre betydande platser i riket leta sig en väg. Inom länet äro städerna, och främst bland dem Jönköping, samt marknadsplatserne afsättningsorterna. Vid en tilltagande produktion af jordbruksalster skulle likväl svårigheterna af en lång transport och brist på afsättningsställen göra sig kännbar, hvarföre en del possessiönater i Östra härad ingingo en öfverenskommelse att, på en viss dag i hvarje vecka föra sina landmannaprodukter till salu i Hvetlanda, ett ställe, hvarest, i följd af andre orsaker, en lifligare trafik äger rum. Man anmälte hos mig denna öfverenskommelse och anhöll om publikation deraf inom länet; och, då jag deri icke kunde finna något öfverskridande af den landmän författningens enligt tillkommande handelsfrihet med egne produkter, blef kungörelsen utfärdad, med antydning, att gränsen för

denna handelsfrihet borde vid sammankomsterne iakttagas. I följd af menigheternes yttrade åstundån, och efter domarens samt kronofogdens hörande, har jag sedermera lemnat mitt bifall att på flere andra lämplige platser inom länet, å vissa så kallade Torgdagar, handel och byte med landtmannavaror må äga rum. Jag har äfven kommit i erfarenhet af, att man sedermera vidtagit lika anstalter i de angränsande länen. En fördel häraf visade sig 1846. då Jönköpings läns bördigare trakter hade öfverskott af spannmål och denna lifligt efterfrågades både från de med missväxt hem-sökta angränsande län och från mindre lyckligt lottade orter inom länet. Afvärnare hade nämligen då ett tillfälle att å en viss dag och ort få köpa sine förnödenheter.

Ehuru kort tid som förflutit sedan Eders Kongl. Maj:ts nådiga Handels-ordning af den 22 December 1846 trädde i gällande kraft, hafva dock ett icke ringa antal tillståndsbevis å bodhandel på landet, i enlighet med Handels-ordningens 6 § blifvit uttagne; men då afsättning af ortens saluartiklar bereder godt tillfälle att från städerna förse sig och andre med behöflige köpmannavaror, hvilka äfven finnas till salu vid landtmarknaderna, samt, i ett så glest bebodt län som detta, en landthandlare icke kan påräkna någon daglig afsättning; så vill det synas, att mindre ett klokt beräknande, än lockelsen uti den nya friheten, varit orsaken till detta förhållande. Man tycker sig också kunna förutse, att vid handeln med brännvin desse landthandlande svårligen skola kunna emotstå frestelsen till afvikelser från de i Författningens 2 § 3 mom. gjorde inskränkningar, då landsbygden med sin brist på polis derjemte särskildt inbjuder härtill.

Till rörelsens och trafikens underlättande hafva väl icke några nya väganläggningar, i egentlig mening, ägt rum, men till de äldre kommunikationernes förbättring genom flera svåra backars utgräfning och kringgående har mycket blifvit utrettadt. En jemförelsevis ganska stor del af de vid sednaste Riksmöten för ofvannämnde ändamål beviljade anslagsmedel har nämligen kommit detta länet tillgodo, hvartill den omständigheten, att flere af de stora kommunikationsvägarne här sammanträffa, varit en orsak, men såsom en annan torde böra anses invånarnes beslut-samhet att icke undandraga sig de å kommunernes sida erforderlige tillskotten. I denna punkt visade sig visserligen till en början mycken betänklighet hos allmogen, hvilket föranledde till många och långa öfverläggningar inför Läns-styrelsen, som likväl sedermera möttes med så mycket större beredvillighet; och kan jag icke underlåta här omnämna, att nu mera Herr Öfverståthållaren, General-Majoren och Riddaren Grefve Hamilton, som öfvertog ledningen af det första företaget i denna väg, och deri med sig förenade andre män af ståndspersoner och allmogen, samt flere andre af ortens herreklass, hvilka, på samma sätt, satte sig i spetsen för de sednare väg-byggnaderne, tillkomma stor förtjenst af framgången utaf dessa arbeten. Kaptenen

vid Kongl. Topografiska Corpsen John Backlund, som handlagt undersökningarne, samt uppgjort planer och kostnadsförslag till vägförändringarne. har, genom ett lyckligt sätt att vinna allmogens förtroende, kunnat under ofvannämnde förberedelser åstadkomma föreningar, hvarigenom tvister om expropriationer, ersättnigar och mera dylikt förebyggts och skyndsamhet vunnits.

När denna berättelse nedskrifves, äro följande arbeten af förenämnde beskaffenhet redan fulländade, nämligen:

Omläggning och förbättring af vägen emellan Jönköpings stad och Råby gästgifvaregård; utgräfning af Kruthus- och Sanna backarne på samma väg;

Omläggning af vägen emellan Jönköping och Ingaryds gästgifvaregårdar;

Dito inom Rogberga pastorat emellan Tenhult och Sjöberg, samt Heljaryd och Torp;

Dito öfver Husqvarna Klef emellan Jönköping och Wireda gästgifvaregård; och slutligen

Emellan staden Eksjö och Esperyds gästgifvaregård.

Dessutom är under arbete en ny väganläggning emellan Uppgrena och Ödeshög; undersökningar och förslag till åtskillige andre väganläggningar derjemte dels redan verkställda och dels under handläggning.

§ 4.

Politisk författning.

Kammarverket företer inga märkbara förändringar, hvilka, fastmera, inskränka sig till utbyte af ett komministersboställe, några skatteköp, en del nya mjöl- och sågqvarns-skattläggningar och två nya manufakturverk.

Hemmansklyfningen har ännu icke förorsakat allmännare obesutenhet eller särdeles försvårat drätsel förvaltningen. Afsöndringen af smärre odlingslägenheter och backstugeplatser visar deremot, enligt de deröfver på några ställen gjorda sifferberäkningar, en bekymmersam tillväxt. Ehuru denna framgår på sidan af gällande författningar och gynnas af översamma kontrollföreskrifter, vore likväl, just i följd af det förhållande som derigenom uppstått, enligt min underdåniga åsigt, en öfversigt af lagstiftningen i detta ämne nödig, syftande derhän, att följderna af dessa afsöndringar icke ensamt drabbade dels kommunen, i fattigvårds afseende, dels innehafvarne, i anseende till den med besittningen förenade osäkerhet, utan läte jordägaren själf få vidkännas något häraf. Det har nämligen icke undfallit min uppmärksamhet, hvilken verksamhet i odlingsföretag dessa små lägenhetsinnehafvare, i

brist på allt penningekapital, utveckla och huru ofta de gå miste om frukterne deraf, i det att jordägare, särdeles vid ombyten, icke kunna emotstå lystnaden att genom afhysningar och uppsägningar åter sätta sig i besittning af de uppodlade smålägenheterne, samt huru mycket bryderi sedermera förorsakas *kommunerne* att åt de husvillan och blottställda familjerne bereda fast fot.

Lagaskiftesdelningen har nu fortgått så vida, att de i länet auställdde landtmätare knappt finna tillräcklig sysselsättning.

Bruks- och qvarnverksägares rättighet till uppdämning kan nu mera icke sägas verka till hinder för landets uppodling, sedan genom lag blifvit tillåtet, att, under vissa vilkor fordra vattenverks atrifning, hvilken rättighet också inom detta län flera gånger blifvit begagnad; men deremot är det att emotse, att vid den utvidgning och ombildning i industrien, som förestår, uppdämningsrätten kan verka menligt; åtminstone har här i länet visat sig, att flottning i en af de stora strömmarne, hvarigenom en hel trakt skogstillgångar kunnat tillgodogöras, förhindrats af uppdämningsrätten vid ett jernbruk.

Statsbidrag. Beloppet af dessa inhemtas af tabellen, som åtföljer denna berättelse; och är ej något att härom tillägga mera, än att de ingått med samma ordning och lika litet behof af executionstvång som förut; hvartill de gynnsamme konjunkturerna för näringarne bidragit.

Skjutsningsbesväret. I öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts nådiga Cirkulärbref af den 2 Augusti 1844, hafva anbefalldde åtgärder blifvit vidtagne för att, i stället för gästgifvare- och reservskjutsen tillvägabrinda skjutsningsanstalter genom entreprenader, för hvilket ändamål det blifvit medgifvet att skjutslegan, der sådana anstalter kunde blifva införda, finge förhöjas till ett visst maximibelopp. Uti särskildt underdånigt memorial har jag redogjort för de hinder, i anseende till hvilka inga entreprenader i detta län kunnat åstadkommas, och de omständigheter, som i öfrigt med frågan ägt gemenskap. Det torde således vara nog här i korthet antyda det hufvudsakligaste, nämligen att orten, som i allmänhet icke lämpar sig för hästafvel, har brist på sådana djur, hvilka äfven medtaga stor kostnad att underhålla. Det skulle således erfordrat alltför stora uppoffringar, för att sätta en entreprenör i tillfälle att underhålla det för skjutsningen erforderliga hästantal; och den enda möjligheten att få entreprenader i stånd hade varit att, under namn af sådane, tillåta bildandet af nya skjutslag eller de gamlas sammanhållande genom enskilda öfverenskommelser emellan dem och entreprenören. Då hade likväl olägenheterne af skjutsningsbesväret egentligen ingen förändring undergått, men resandes i författningen godkända rättighet till lika skyndsam och beqväm fortkomst, som igenom de äldre skjutsningsanstalterne, blifvit underkastad bra mycken osäkerhet, i anseende dertill att

skjutslaget, för möjligen visad tresko och försummelse, blifvit ansvarsskyldigt inför entreprenören i stället för de laglige polismyndigheterna.

§ 5.

Politi.

Anstalter till sedlighetens och ordningens vidmakthållande. Genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga Förordning af den 29 Augusti 1843, hafva Kyrkoråden erhållit en ny organisation och en del af deras fordna bestyr blifvit öfverflyttad på en, genom nådig förordning af samma dag, grundad ny institution, kallad Socknenämnder å landet, till hvilkas uppdrag vidare hörer att handhafva och tillämpa de öfverenskommelser, till befordrande af allmän ordning och sedlighet, som i Socknestämman blifvit fattade, hvarjemte Socknenämnderne kunna derutöfver af Socknestämman anförtros förvaltningen af vissa andra socknens gemensamma ekonomiska angelägenheter.

Denna sednare institution är af de slag, hvilka behöfva god tid för att mogna och blifva fruktbärande; den förutsätter nämligen en vana och skicklighet i handhafvandet af allmänna angelägenheter, och en beredvillighet att derföre offra tid och möda, som nu blott undantagsvis finnas; men äfven om, en gång, det, som nu utgör undantag, blefve det allmänna förhållandet; så återstår dock att erfaras, huruvida Socknenämnden, enligt nu gällande stadgar, egentligen har något utrymme för en till dess bestämelse svarande verksamhet. Af de båda förordningarna om Socknestämmor och Socknenämnder finner man nemligen: att Socknestämman ej allenast vid meddelandet af föreskrifter om de hvar och en tillhörande göromål i Socknestämman-ärenden, utan ock i alla sine åtgärder, vare sig till upplysning, öfverläggning eller beslut, har att iakttaga de författningar, som röra hvarje särskildt ärende, och att det blifvit förbjudet Socknenämnden att befatta sig med egentliga lagbrott, eller sådana mål, som till domstols handläggning höra, samt icke heller sådana socknens ekonomiska gemensamma angelägenheter, som tillhöra embets- och tjänstemäns handläggning. Men denna gräns, i sig sjelf svår att finna, äfven derföre att alla Socknestämmas och Socknenämnds beslut kunna hos vederbörande embetsman öfverklagas, måste för den i författningarna obehändrade vara ännu mera dunkel, och följden deraf måste blifva dels villrådighet och obeslutsamhet, dels oftare misstag och derpå följande rättelser, samt af båda delarna misstroende till egen myndighet och, å de lydandes sida, bristande respekt. Måne icke detta har sin grund deri, att kommunalstyrelse är något mera ursprungligt än statsmyndigheterna, och att de föras

verksamhet således förutsätter inskränkning och, i viss mon, upphäfvande af de sednares.

Ett sednare tillkommet åliggande för Socknenämnden är att, i egenskap af tillsyningsmän öfver försvarslöse personer, å dessa hafva uppsigt, samt med råd och dåd, så vidt ske kan, genom beredande af utvägar till försörjning, dem bistå. Hvad tillsynen angår, så visar erfarenheten hittills, att den egentligen gått derpå ut att afhålla och till vederbörande polistjenstemän eller myndigheter öfverlemna försvarslösa personer, som tillhöra annan socken, och i allmänhet passlösa, som kunna blifva förtretliga; hvarvid, som man äger vänta, nitet ofta gått längre än urskiljningen, hvar emot den andra delen af befattningen skötes lamt, förmodligen derföre, att det ännu strider emot det allmänna föreställningssättet, att man skulle vara skyldig med råd och dåd bistå personer, som genom brott och vanart, eller ostadighet kommit i förlägenhet, samt att vistandet i fängelse eller å arbetsinrättning, enligt stadgans 24 §, liksom grundlägger en särskilt rätt att vid frigifvandet komma i åtnjutande af sin kommuns omvårdnad. Också är den myndighet, som blifvit Tillsyningsmännen tillagd öfver försvarslöse personer, nog vilkorlig och oanvändbar för att kunna verka som korrektiv emot en fortsatt vanart eller häglöshet för nyttig sysselsättning. De frigifne fångarne hafva, i följd häraf, icke annat att vänta än likgiltighet, om icke ovilja, hos Tillsyningsmännen, som, sjelfve delande kommunens rent materiella intresse, snarare äro angelägne afvisa vanartade personer, eller sådane, som hafva ett eventuellt anspråk på fattigkassans tillgångar; men denna motvilja skulle måhända i någon mån mildras genom ett stadgande, att den Socknenämnd, hvars biträde en afgående fånge ville anlita till beredande af försörjningsutväg, skulle äga emottaga och förvalta hans besparade arbetsförtjenst, hvilken, mången gång öfverstigande det kapital hvarmed den ordentlige arbetaren måste grunda sitt bergningsyrke, nu, med få undantag, inom några dagar förslösas i utsväfningar.

§ 8.

Undervisningsanstalter.

Folkskolor. Sådana äro nu mera organiserade i enlighet med Kongl. Stadgan af den 18 Juni 1842. Verkställigheten af denna författning mötte väl här och der sina svårigheter, men ingenstädes motvilja och motstånd, samt underlättades väsentligt genom Kongl. Kungörelsen af den 13 Mars 1846, angående en allmän afgift
till

till folkundervisningens befrämjande, så att numera blott inom en eller annan kommun tvister uppehålla den slutliga regleringen.

Landbruksskolan å Bjädersjö. Denna, som öppnades den 14 Oktober 1842, är grundad på ett af ett aktiebolag förpantadt säteri, Bjädesjöholm i Östra härad, och har njutit ett årligt anslag af allmänna medel utaf Ett tusen Riksdaler Banko. Dess ändamål är att bilda duglige jordbrukare och rättare af allmogens söner; och står skolan under närmaste inseende af en Direktion, som har till sin rättelse ett af Kongl. Maj:t fastställt Reglemente. I enlighet med detta har undervisningen alltjemt meddelats åt det bestämda antalet elever, men plats har alltid sökts af flere än som kunnat emottagas, ehuru man, i anseende till inrättningens små tillgångar, varit föranlåten bestämma årsafgiften till Ett hundra Riksdaler Rigs, samt för samma orsaks skull äfven måst inskränka lärotiden till ett år. Det visar sig häraf, att skolan vunnit förtroende; och att den äfven förtjenar det, torde följande förhållande i sin mån bevisa, nämligen att af de 51 elever, som vid 1847 års slut genomgått skolan, bibehålla 31, med berömligt, och 4, med försvarligt vits-ord, erhållne rättareplatser. Af de öfrige hade 4 öfvertagit eget jordbruk, 3 ingått i andra yrken och 2, i anseende till sjuklighet, 2 för bristande anlag, och 4, till följd af mindre stadgadt uppförande, lemnat eller afskedats från sine tjänster.

Den detaljerade berättelsen om skolans verksamhet upptager bland annat förfärdigandet af 538 jordbruksredskap, nyodling af 20 tunland, anläggning af 400 famnar större öppna, och 3500 famnar täckta diken, af särskilda slag.

För framgången af denna inrättning har skolans nitiske och skicklige föreståndare haft ospard möda, samt icke heller undandragit sig enskild uppoffring.

Undervisningsverk för nyttig slöjd. Sedan Mamsell Wilhelmina Lindeberg, för egen utkomst, i Wrigstad uppfört åtskillige väfstolar för tillverkning af finare dräller och linneväfnader och, till sitt biträde härvid, inöfvat obemedlade döttrar af allmogen; men det visat sig att anläggningen, hvarigenom Lindeberg råkat i ej obetydliga skulder, icke lemnade påräknad vinst, behagade Eders Kongl. Maj:t på Lindebergs underdåniga, af mig understödda anhållan, tillägga henne en årlig gratifikation af 200 R:dr Banko, att under tre år utgå utaf de under Kongl. Commerce-Collegii förvaltning ställda medel, emot vilkor att Lindeberg fortfarande skulle i den högre väfnadskonsten inöfva allmogens döttrar; och detta vilkor har hon, enligt flere ståndspersoners i orten intyg, fullgjort.

Här är det måhända på sin plats intaga, att, på underdånig framställning af länets Hushållningssällskap, Eders Kongl. Maj:t beviljat ersättning af allmänna medel till en Mamsell Granberg för undervisnings meddelande i dubbelspinningskonsten,

hvilken undervisning under Granbergs vistande här i länet år 1846 flitigt begagnades, och af en utaf hennes elever sedermera blifvit bibringad inom flere socknar i länet, med användning äfven för ull och bomull.

Det, för en tid af 10 år, af Eders Kongl. Maj:ts år 1837 oktrojerade *Bolag inom länet till försäkring af hus och lösegendom & landet*, har i alla delar fördelaktigt motsvarat sitt ändamål. Delägarnes sammanskotter till inträffade brandskadors ersättande har, efter medelberäkning, uppgått till 5½ sk. p:r 100 R:dr försäkringsvärde årligen. Denna procent skulle troligen varit ännu mindre, om allmogen begagnat inrättningen mera allmänt än fallet varit.

Helsovård. Länet äger blott ett allmänt lasarett. Detta är beläget nära invid residensstaden och kan icke, så som sig borde, utsträcka sina välgörande verkningar till de mera aflägsne delarne. Jag uppgjorde derföre ett förslag till inrättandet af två mindre lasarettor vid de båda provincial-läkare-stationerne Eksjö och Wernamo. Med användande af lasarett- och kurhusfondens kapital skulle den ökade årliga utgiften i och för dessa nya inrättningar, enligt beräkning icke halva uppgått till mera än några runstycken på hvarje mantalsskrifven persou, men ändock mötte förslaget motstånd och kunde ej genomföras. Genom vederbörandes beredvillighet att låta kurhusafgiftens öfverskott användas till fyllande af bristen i lasarettets små inkomster, har denna sednare anstalten emellertid kunnat utvidgas och förbättras, hvarvid jag varit verksamt biträdd af Lasarett-Direktionens nitiske ledamöter. Sjuksängarnes antal är ökadt, och ny förbättrad attiralj anskaffad. En särskild byggnad är uppförd, med celler och vaktrum för vårdande af patienter, som undergå profkur för sinnessjukdomar; den förut till samma ändamål begagnade byggnad, som står i kommunikation med hufvudbyggningen, är förvandlad till en rymlig badinrättning, hvilken emot särskild afgift hålles tillgänglig stadens invånare. Läkarens lön är ökad, så att han, med försakande af enskild praktik, kan egna sig uteslutande åt lasarettet och genom sin ständiga närvaro bättre vaka öfver det hela.

I enlighet med Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 14 Januari 1846 fortfarande en bataljonsläkare att bestrida extra provincial-läkarebeställningen vid Wernamo station, i förening med sin ordinarie befattning, och en ny extra provincial-läkare, med station i Wrigstad, är anställd för Westra härad, emot åtnjutande af det i stat bestämda årliga arvode. Denna fördelning af läkarepersonalen fortfarande tills den i Grenna stationerade bataljonsläkare afgår, då en ny reglering bör ske, i enlighet med Kongl. Brefvet af den 23 Maj 1845.

Fattigförsörjning. Ut i denna tidehvarfvets vital-angelägenhet har, efter mångåriga öfverläggningar och förberedelser, en vigtig förändring blifvit tillvägabragt genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 23 Maj 1847; men den nya

organisation af fattigvården, som den nådiga författningen anbefaller, har knappast hunnit för sig gå, och dess närmaste verkningar falla inom den tid för hvilken i nästa femårsberättelse skall redogöras; och jag bör så mycket mindre antecipera på denna, som en tidrymd af fem år väl är behöflig för att med någon säkerhet bedöma en så vigtig förändrings följder. Nu vill jag derföre endast nämna, att regleringen af fattigförsörjningen bedrifves med all den beredvillighet och uppoffring, som christlig kärlek bjuder och tillgångarne medgifva.

Anstalter till odjurs utödande inskränka sig vanligen till socknevis anordnade skallgångar, hvilka dock, i brist på skicklige personers ledning, oftast föfela sitt ändamål och derföre förorsaka en onyttig tidspillan. Med riktig uppfattning af detta förhållande inbjödo några socknar de öfrige i länet, att, genom ansenligt förhöjda skottpenningar, uppmuntra till odjurs fällande utom skallgång, men inbjudningen antogs icke.

§ 6.

Städer.

Jönköping. Till de föregående beskrifningarne om denna stad, torde, efter den plan jag följer i närvarande berättelse, vara nog tillägga något om samhällets utveckling och förkofran, under de sednast förflutna fem åren. En sådan förkofran är ganska märkbar och sträcker sig ej allenast till de näringsfång, hvarpå staden isynnerhet grundar sitt bestånd, nämligen handel, sjöfart, handverk och fabriker, utan äfven till stadens institutioner, hvilka, med nya uppoffringar å samhällets sida, blifvit ej allenast uppehållne, utan förbättrade och utvidgade; vittnande det hela om invånarnes kloka begagnande af de fördelar stadens läge erbjuder, deras företagsamhet och goda medborgerliga anda. Handelns och rörelsens tillväxt befordras genom stadens goda hamn och de ökade kommunikationerne med hufvudstaden samt Götheborg; och är, i följd af allt detta, stadens fördelaktiga inflytande på den omgifvande landsortens kultur och välstånd i tilltagande. Några specialiteter böra anföras till stöd för ofvananfödda totalomdöme.

Folkmängden uppgick, enligt 1847 års mantalslängd, till 5,242 själar, och har således under sista quinquennium ökat med 743 personer, deraf 600 inflyttat. Fler-talet af dessa sednare hafva visserligen varit tjenstehjon och arbetsfolk, men också många tillhört ståndspersonsklassen, hvilket, i förening med ökade bosättningar, föranledt en förut okänd brist på hyreslägenheter, oaktadt de byggnadsföretag, som inom stadens särskilda delar årligen äga rum.

Lärdomsskolan åtnjuter ett stigande förtroende i följd af lärarnes skicklighet och nit, så att lärjungarnes antal under de sista fem åren ökats från 104 till 164, deraf en del från andra stift.

Apologistskolan, hvarest undervisningen besörjes af en Rektor och två apolo-gister, jemte en lärare i den för båda skolorne gemensamma förberedande klassen, har tillvunnit sig ett ökad antal elever, i den mån, att en duplikant funnits nödig för undervisningens jemna gång.

Folkskolan, hvarest vaxelundervisningsmetoden användes, förestods förut af StadsKateketen, men är nu försedd med en behörigen examinerad lärare, som icke är prestman, hvaremot kateketen ensamt egnar sig åt *Kateketskolan*. Båda desse lärare draga nu sina särskilda löner.

Slöjdskolan för flickor är år 1844 betydligt utvidgad, sedan särskild lokal blifvit, på stadens bekostnad, inköpt, som lemnar boningsrum åt lärarinnan och utrymme för 50 elever, hvilka njuta fri undervisning i qvinnoslöjd och religionskunskap. Sko-lans stiftelsefond, ursprungligen bestämd till 4,000 Riksdaler Banko, förvaltas fort-farande af Fattigvårds-Direktionen och är, sedan år 1845, upptagen i särskild räk-ning, tillika med en tid efter annan, medelst inkomst af koncerter, dem Concert-mästaren Lundholm flera år anført, och enskilda bidrag samlad, så kallad uppfostrings-fond, nu uppgående till 2,133 R:dr 16 sk. Banko, och hvars afkomst användes till underhåll och beklädnad för de mest behöfvande af skolans elever.

Oaktadt flere idkare årligen inträdt i *handelsyrket*, har under ifrågavarande tidrymd, intet fallissement inträffat bland stadens handlande, af hvilka flere befinna sig i välstånd och de öfrige icke saknat sin utkomst. Afsättningen af allt *hvad som föres till salu* är ganska liflig till årligen förhöjda priser, hvilka å viktualier och skogseffekter stigit ända till 30 å 40 procent.

Sjötransporten, hufvudsakligen emellan Stockholm och Götheborg, bedrifves dels med seglande fartyg, de fleste tillhörande stadens handlande och affärsmän, hvilka antingen helt och hållet, eller såsom bolagsmän med derå antagne skeppare, äga åttå sådana, dels med ångfartyg, deraf två äldre och ett tredje af nyare tiders konstruk-tion, med propell, som började sina turer år 1846. Ångfartyg afgå således, så länge kanalfarten ej är hindrad, nu mera, till och från hufvudstaden, två gånger i veckan.

Två nya *fabriker* i stor skala hafva blifvit anlagde; den ena för tillverkning af metallarbeten, ordnad af en Engelsk verkmästare, och den andra, för tillverkning af tändstickor samt andra friktionseldon. Båda sysselsätta ett större antal, mest yngre arbetare, hvilka vid metallfabriken uppgått till 50 å 60, och vid tändsticksfabriken år 1847 utgjorde ett antal af 103. Denna sednare fabriken tillverkning, som ge-nom förenklade och förbättrade arbetsmetoder, samt användande af hyllingsmachiner,

är ämnad att uppdrivas till mera än dubbelt, uppgafs år 1847 till värde af 13.300 R:dr Banko.

Borgerskapets växande förmögenhet anses vara i någon mån bestyrkt derigenom, att taxeringsvärdet å fast egendom, som äges af detta stånd, stiger i större progression än för andre invånare.

Hamnkassans inkomster hafva under ifrågavarande fem år uppgått, inalles, till 22,461 R:dr, hvaremot utgifterne utgjort 18,708. Den afsatta reparationsfonden belöper sig till 4,400 R:dr och behållningen till 1,753 R:dr.

Stadskassans räkenskaper för år 1847 utvisa en inkomst af 15,498 R:dr, utgift 7,553, och behållning 7,945 R:dr Banko. Under sina behöriga titlar upptagas dessutom särskilda utgifter till 6,248 R:dr. Ordinarie utgifterne hafva märkligen ökats, genom år 1845 beviljad förhöjning uti stadens Magistrats och Tjenstemäns löner, lämpad efter deras billiga anspråk och den stegrade lefnadskostnaden.

För fattigvården utvisar 1847 års bokslut en total-utgift af 5,318 R:dr, deraf 898 R:dr utgått till uppfostran af värnlösa barn, och 310 R:dr för Kateket- och Söndagsskolan.

Smålands Privatbank har här sin Central-styrelse. Denna fortgår med ordning och försigtig beräkning i sitt viktiga uppdrag. Banken utöfvar ostridigt sitt inflytande på ortens alla affärsförhållanden, och kan icke fränkännas att hafva inom industriens flere grenar framkallat och underlättat en ökad verksamhet. Dess fortfarande kan också nu mera anses såsom ett oestergilligt behof.

Städernes bolag till försäkring af lösegendom, som äfven här har sin styrelse, fortfar att förvaltas till det allmännas gagn och belåtenhet. Försäkringssumman uppgår nu till Tjuguåtta millioner Riksdaler och har bolaget, ifrån dess stiftelse år 1842, till brandskadade utbetalt 665,264 Riksdaler 45 sk. 10 r:st. banko, hvaraf denna inrättnings välgörande verkan och vigt för det allmänna tillräckligt ådagalägges.

Eksjö.

Stadens *folkmängd* har under sista quinquennium ökats med nio personer, så att den nu uppgår till 1700. För *lärdomsskolan*, som tillhör de lägre, har, med biträde af 2,500 Riksdaler från stiftets byggnadskassa, en gåfva af enskild man, 500 R:dr, jemte bidrag från staden och enskilde till nära 2000 R:dr, allt banko, ett nytt rymligt hus med en vacker plan deromkring blifvit anskaffade, hvarigenom äfvensom i följd af någon med Ephori tillstånd gifven utsträckning uti undervisningsämnen, antalet af elever stigit från 30 å 40 till 80; hvadan staden två terminer aflönat en duplikant.

Folkskolan begagnas af 62 mest medellösa barn. *Fattigvården* har blifvit organiserad i enlighet med Kongl. Förordningen den 25 Maj 1847, som det vill synas till allmän belåtenhet, oaktadt de ökade bidrag som deraf blifvit en följd. *Fattighuset* är förvandladt till arbetsinrättning. *De vanliga uppstadsnärningar*, hvarå staden grundar sitt bestånd, befinna sig i det närmaste på samma punkt som förut; men en ny fabrik, för tillverkning af grofvare kläden, har tillkommit och, under två års verksamhet, ökat sin fabrikation till ett värde af 7,568 R:dr Banko.

I anledning af Handtverks- och Fabriks-ordningen, som redan skall hafva framkallat en mängd idkare af handtverk till sjelfförsörjning inom staden och landsorten, yttrar *Borgerskapet* klagan öfver minskad afsättning både i staden och på marknader.

Samhället lemnar fortfarande en vacker föresyn af sedlighet och endrägt samt fridsamhet i sammanlefnaden.

Grenna.

Folkmängden har sedan 1842 ökats med 31 personer, så att invånarnes antal år 1847 uppgick till 763. Denna lilla staden lemnar i öfrigt icke några nya ämnen till förevarande berättelse. Måhända skall den dock framdeles höja sig från sin närvarande obetydenhet, om den plan, som någon tid varit föremål för stadens och possessionaters i den bördiga landsbygden deromkring öfverläggningar, nämligen att utvidga stadens lilla stenbrygga i *Wetteru* till en lastbrygga en gång kommer till fullbordan, då staden bör kunna påräkna fördelarne af en icke så ringa sjöfart.

C. G. BERGENSTRÅHLE.

C. O. Brorström.

Carl Landegren.

